

Royal hyldest gennem tiderne

Siden middelalderen har modtagelserne af kongemagten i købstæderne været festlig og folkelig. Artiklen viser udviklingen i befolkningens hyldest fra en guddommelig legitimering til kongehusets nutidige personificering af den danske nation

Af Nina Seirup

Danskerne kongehus

... da dronning Margrethe og Prins Henrik præcis kl. 10.00 gik i land, var solen tilbage på sin faste plads, og det blev en varm modtagelse af det royale par [...] Op mod 2000 stod på kajen, og de både klappede og råbte hurra. (*Jyske Vestkysten*, netavis 21/7 2006: "Varm velkomst til dronningen").

Dronning Margrethes besøg i Sønderborg i sommeren 2006 indskrives sig i en tradition, der går tilbage til middelalderen. Det danske kongehus er populært og bliver fulgt med interesse af en stor del af den danske befolkning. Alligevel er monarkiet som institution, især efter år 1800, et overset fænomen i historieforskningen – både i Danmark og internationalt. Dette er bl.a. årsagen til, at man ikke har en mere indgående viden om de mekanismer, der er afgørende for monarkiets fortsatte overlevelse. Helt centralt i monarkiets legitimering står befolkningens forventninger til kongemagten. Uden en bred folkelig opbakning kan kongehuset ikke overleve som institution. Alligevel er befolkningens forventninger til kongemagten aldrig blevet belyst.

I denne artikel præsenterer jeg de kildestudier, som jeg foretog til mit historiespeciale *Kongernes købstadsbesøg*. Udgangspunktet er en undersøgelse af udviklingen i befolkningens hyldest af monarken. Det er studiets grundlæggende hypotese, at modtagelsesformerne afspejler indbyggernes opfattelse af monarkiet. En analyse af netop købstadsbesøgene viser sig at have flere fordele. For det første indskrives kongehyldesterne sig i en ubrudt tradition, hvilket giver et godt sammenligningsgrundlag. For det andet forudsætter fejringen af kongens besøg ikke et bestemt uddannelsesniveau – tværtimod deltog alle samfundets lag i kongehyldesterne, og undersøgelsen kommer dermed til at dække hele befolkningen. For det tredje havde befolkningen under selve kongemodtagelserne mulighed for at demonstrere deres utilfredshed f.eks. ved tavshed, piben eller ligefrem optøjer. Dog bør det præciseres, at selve udsmykningen i sin grundform var ukritisk overfor styret. De tre konger dækker perioden fra 1746-1947. Tidligst behandles Frederik V (1746-1766), hvor enevældens selviscenesættelse nåede et højdepunkt. Dernæst behandles den sidste enevældige konge, Christian VIII, (1839-1848), hvis regeringstid var præget af stigende krav om en fri forfatning og spændinger imellem dansk- og tysksindede i Helstaten, og studiet afsluttes hos den populære Christian X (1912-1947), hvor mange af det moderne kongehus' traditioner fik deres mere nutidige form. I det følgende vil jeg ikke skelne mellem de forskellige landsdele, da der grundlæggende ikke

var forskel på modtagelserne og dermed heller ikke forskel på den symbolske betydning, som man tillagde kongemagten. Således modtog alle købstæder kongen med æresporte, musik og militære parader både i 1700-, 1800- og 1900-tallet, og landets købstæder fokuserede i hvert århundrede på de samme udsmykningsselementer.

Frederik V og festlighederne

Frederik V gik ikke meget op i sine forpligtelser som landets enevældige konge. Han var stærkt alkoholiseret og overlod i vid udstrækning regeringen af landet til sin tro hofmarskal Moltke. Men Frederik V havde talent for at udfylde rollen som mild og nådig monark (Feldbæk, 2000: 247). Denne evne havde han god brug for under sine besøg i de danske provinser. I løbet af hans tyveårige regeringsperiode tog han på otte rejser. De fleste gik til hertugdømmerne, men i 1749 rejste han til Norge. Denne rejse er især interessant, fordi der findes adskillige kilder til forløbet og ikke mindst befolkningens hyldest. Søofficeren Grønvold var hyret til at lave stik af rejsen, og der blev udarbejdet en rejsedagbog, der fortæller om kongens aktiviteter og hyldesten i de forskellige byer.

Et kongebesøg stillede i 1700-tallet store krav til både hoffets og købstadens planlægning. Et typisk følge bestod af ca. 200 personer og omfattede både ministre, skrivere og taffeldækkere. Der skulle sørges for mad, vogne og friske heste samt arrangeres indkvartering. Under et kongeligt besøg voksede 'indbyggertallet' i en typisk købstad med ca. 12%.

Ankomsten til købstaden

Det står hurtigt klart, at kongemodtagelserne under Frederik V fulgte en fast skabelon. Kongen og hans følge på et par hundrede mand, heste og vogne (Henningsen, 2000: 19) blev typisk modtaget ved amtsgrænsen af stiftamtmanden, amtmanden og lokale officerer.

Efterhånden som kongen nærmede sig byen, havde borgervæbningen eller "et kompagni unge karle" taget opstilling. Denne parade blev på ingen måde taget let. I Hobro havde manglen på en borgervæbning i 1749 sat sindene i kog. På trods af, at borgerne ikke havde gjort eksercits i mange år eller kendte en sådan, blev fordeling af rang straks foretaget, og en eksercermester skulle snarest antages. Udeblivelse fra øvelse medførte mulkt (bøde), som blev fordoblet per gang. Da byen var fattig, kunne der ikke blive råd til uniformer, så alle skulle møde i sorte strømper og bukser samt en rød-hvid kokarde, hat og over- og undergevær (Viborg Landsarkiv D.11 nr. 69 (9. april 1749), Schmidt, 1928: 38f.).

Kongens ankomst til byen blev akkompagneret af musik, klokkeringning fra byens kirker eller meddelt ved bytrommen, og skal man tro Grønvolds stik, har gaderne været stuvende fulde af mennesker. I byen blev kongen modtaget af de lokale dignitarer som borgmesteren, pastoren og præsterne og eventuelle militære befalingsmænd og naturligvis amtmanden og stiftamtmanden. En stor del af byerne oprettede æresporte, og om aftenen blev byen illumineret af stearinlys i vinduerne. Ofte var vinduerne også dekoreret med billeder eller små sentenser.

" var een Æreport oprettet..."

Æresporte var en meget udbredt form for hyldest, når kongen kom til købstaden. Ofte oprettede man flere eller sørgede for at udsmykke byporten særlig festligt. Æresporten som form kan spores tilbage til antikken, hvor den blev brugt som æresmonument i processioner. Selvom det er blevet hævdet, at æresporte udelukkende bør ansues som arkitektoniske opgaver uden dybere mening (Langkilde, 1988: 65f), så synes dette synspunkt at være for simpelt. I min forståelse er æresportene et udtryk for deres samtid og dermed en kilde på linie med litteratur og aviser, om end der naturligvis skal tages hensyn til deres specielle formsprog og relation til traditionen. Med andre ord kan de bruges som analyseobjekt til dybereliggende samfundsstrukturer, end blot hvad de allegoriske dekorationer antyder.

Alle æresporte, der er beskrevet i kilderne, fokuserede på de samme typer udsmykning, og dermed anser jeg beskrivelserne af æresportene for repræsentative.¹ F.eks. beskrives æresporten i Aalborg i 1749 som

... orneret med kongens og dronningens Portraiter og Vaaben [...] samt Provintzernes Vaaben [...]. (Kallske Samling, 1749: 9b).

Som det ses af citatet, blev kongemagten i udsmykningen af æresporte forbundet med både territoriet² og

¹ I rejsedagbogen bliver æresportene i Horsens og Ålborg beskrevet, mens Grønvold har gjort stik af æresportene i Horsens og Randers. *Kjøbenhavnske Danske Posttidender* beskriver desværre kun et par æresporte.

² I det følgende anvendes "territorium" som betegnelse for et afgrænset område, der styres og kontrolleres af den danske

dynastiet, idet provinsernes våben³ stod side om side med de oldenborgske kongers portrætter. Ved Frederik V's procession under æresportens bue blev han dermed symbolsk sammenknyttet med territoriet og sine forgængere. Peter Burke har påpeget, at sammenstillingen af regenten med f.eks. antikkens helte og guder ikke blot skal anses som en metafor for kongens egenskaber. På det ubevidste plan var der derimod en langt stærkere identifikation, hvor monarken overtog og inkorporerede en del af heltenes og gudernes symbolværdi, og kongen nærmede sig, i befolkningens ubevidste opfattelse, en halvgud (Burke, 1992: 127). De samme mekanismer var sandsynligvis på spil i udsmykningen af byerne. Kongen blev sammenknyttet med territoriet og hele det oldenborgske dynasti, og sammenstillingen af regenten, dynastiet og territoriet på æresportene skal dermed formentlig ses som befolkningens opfattelse af en ubrydelig forbindelse mellem kongemagten og territoriet. Derfor er det heller ikke overraskende, at pyramider både findes i beskrivelserne af æresportene og i Grønvolds gengivelse af illuminationerne. I Slesvig by blev æresporten beskrevet 1762 som

[...] en smuk Æreport, hvorhos 12 Pyramider stode. Disse vare skrevet med Inscriptioner, og de kongel. Provinzers Vaaben, saavel som Navnene paa de høylovlige Konger af den Oldenborgske Stamme. (*Kjøbenhavnske Danske Posttidender*, 14/6 1762: 3)

Her optræder pyramider med både henvisninger til det oldenborgske dynasti og territoriet igennem "provinsernes våben". Pyramiden symboliserede udødeligheden (Kryger, 1985: 47),⁴ og dette var en indlysende følgeslutning, når befolkningen formentlig opfattede territoriets beståen som betinget af kongemagtens tilstedeværelse. Derfor var henvisningen om dynastiets udødelighed det samme som ønsket om rigets fortsatte eksistens.

De nævnte inskriptioner fra æresporten i Slesvig kendes desværre ikke, men på æresporten i Horsens har Grønvold gengivet inskriptionerne, som sandsynligvis var tidstypiske

Horsens bøy Dig need for Solen
som saa Mild og Blid sig teer,
i sit Løb til Norder Polen,
Dig med Naadig Øyne seer.
(Grønvold, 1949: 29).

Her optræder solen som metafor for kongen, hvilket var en almindelig sammenligning under enevælden.

kongemagt. I midten af 1700-tallet drejede dette sig om kongeriget Danmark, kongens besiddelser i hertugdømmerne Slesvig og Holsten, Norge, Island, Færøerne, Grønland og frem til 1773 Oldenburg og Delmenhorst.

³ Hver provins havde sit eget våben, og kongemagten førte alle disse våben i det såkaldte kongevåben. Således henviser begrebet "provinsernes våben" til territoriet. Dette behandles nærmere i det følgende samt af Adriansen, 2003 1: 59.

⁴ Også fugl Fønix, symbolet på evigheden, optræder på æresporten (Kryger, 1985: 94 og 141).

Mest kendt er nok Ludvig XIV's tilnavn: Solkongen. Solen var det ædleste og mægtigste himmellegeme og symbolsk forbundet med Gud ligesom den enevældige konge (Burke, 1992: 130). Og begge var centrum for verdensordenen – på det astronomiske og samfundsmæssige plan. I henhold til Burke (1992: 3f.) skal henvisningen til solen ikke blot ses som et billede på kongens styrke og vigtighed. Sammenstillingen af kongen med solen betyder, at kongen var lige så nødvendig for riget som solen for jorden, og dermed knytter inskriptionen også an til befolkningens opfattelse af kongemagten som uundværlig og nærmest naturgiven.

Kongens tilknytning til himlen understreges endvidere af en engel, der svæver i selve buen, og der er skrevet fromme ønsker om "Gud ledsage og bevare kongen".⁵ Således forbindes kongemagten med Gud og bliver dermed guddommeligt legitimeret. De vigtigste elementer i befolkningens opfattelse bliver derfor, at dynastiet og især den regerende konge forener territoriet med bifald fra Gud. Henvisningen til dynastiet kan i Max Webers terminologi betegnes som vægtning af "traditionen", og kongemagten får dermed en dobbelt legitimitet, idet både dynastiet og religionen vægtes.

I 1749 tiltrak kongens besøg store memeskemængder i Horsens. På denne æresport ses det oldenborgske dynasti og en engel, der svæver i buen. Således sammenknyttes kongemagten og Guds velsignelse i antikens formsprog.

Illuminationer var også en udbredt hyldestform i købstæderne. Desværre er Grønvolds tegninger kun tilnærmelsesvis fyldestgørende, idet de kun findes for Horsens og der i et større billede, som har fokus på æresporten (Grønvold, 1949: 30). Illuminationernes budskab lægger sig tæt op ad æresportenes udsmykning, om end de ikke alle skal nævnes her. De to midterste billeder forestiller en kvinde og en mand med våbenskjolde samt kongen på sin trone. I vinduet over gengives en trone, som Guds lys stråler over. To engle svæver ved siden af.⁶

⁵ En engel svæver også i en anden æresport i Randers (Grønvold, 1949: 35).

⁶ Jeg vil gerne takke Overinspektør Birgitte Kjær fra Den Gamle By, Danmarks Købstadmuseum, for at vise mig Grønvolds originale udgave og for hendes store hjælpsomhed.

Et festligt oplyst Horsens ved nattetide i 1749. Bemærk illuminationerne på husrækken til venstre.

Billederne af kvinden og manden med våbenskjoldene og kongen på tronen henviser begge til kongemagten, idet kvinden og manden formentlig er kongen og dronningen⁷ med henholdsvis kongevåbenet og et skjold, hvis motiv ikke kan fastslås med sikkerhed. Kongevåbenet viste kongemagtens overhøjhed over forskellige landområder og henviser dermed til territoriet ligesom æresporten. Samtidig var kongevåbenet også et tegn på den danske statslige overhøjhed – med andre ord både symbolet på staten og kongen, der var ét under enevælden (Adriansen, 2003: 53ff.). Endelig illustreres Guds velsignelse af monarkiet i illuminationen i det øverste vindue, der gengiver en trone med Guds lys og engle. I de to fjerneste vinduer genfindes de antikke symboler på udødelighed i to pyramider med henholdsvis Frederik V's og Dronning Louises initialer.

Overordnet fremstår æresporte og illuminationer med det samme budskab og viser dermed befolkningens opfattelse af kongemagten. Der er tre centrale elementer. For det første forbindes kongemagten med territoriet igennem brugen af kongevåbenet og provinsernes våben. For det andet lægges der stor vægt på det dynastiske element. For det tredje knyttes monarkiet også her til et sakralt element. Herigennem gøres kongen (i befolkningens opfattelse) nødvendig for territoriets beståen, og derfor får udødelighedssymboler også en prominent plads, idet ønsket for kongen er lig med ønsket for landet.

Det er interessant at iagttage, at befolkningen ikke optræder i udsmykningen som en legitimerende faktor af kongedømmet. Der vægtes derimod en guddommelig legitimering af kongemagten. Ifølge Jens Arup Seips klassiske artikel om den opinionsstyrede enevælde, så kunne en begyndende folkelig legitimering af kongemagten allerede anes under Frederik V's regering. Heraf stammer begrebet opinionsstyret enevælde, da kongemagten var nødt til at regere i overensstemmelse med den offentlige mening (Seip, 1958: 406). Men ud fra

⁷ Idet Danmark også fremstilles som en kvinde med rigets våben, er dette også en mulighed. Men sandsynligheden taler for Dronning Louise, idet hun hyldes på andre vinduer, og da hun var nødvendig for dynastiets (og dermed rigets) beståen.

hyldesten i provinsen kunne noget tyde på, at denne legitimering hovedsagelig fandtes blandt de uddannede eliter tættere på hovedstaden, mens byens styre og købstædernes indbyggere stadig holdt fast i den teokratisk legitimerede enevælde.⁸ Både Seip og Bregnsbo gør da også opmærksom på, at midten af 1700-tallet er en brydningstid mellem disse to opfattelser (Bregnsbo, 1997: 204; Seip, 1958: 425f.), og derfor må jeg konkludere, at tanken om folkets legitimering af monarkiet endnu var ikke slået igennem i den brede befolkning i Frederik V's regeringstid.

Forstørrelse af illuminationerne fra foregående billede. De forestiller fra venstre: et skib, dronningen og kongen med kongevåbnet og et ukendt våben, kongen på sin trone, ukendt motiv samt æresporten i Horsens. I vinduet ovenover ses en trone med to svævende engle. I vinduerne længst til højre ses to pyramider med henholdsvis Frederik V's og Dronning Louises monogram.

Christian VIII – fejret og afvist

I 1840, 92 år efter Frederik V's første rejse, rejste Danmarks sidste enevældige konge også rundt i riget. Tiden var præget af stigende spændinger mellem dansk-sindede og tysksindede samt borgerskabets vedholdende krav om en fri forfatning. Denne brydningstid satte sig også sine spor på Christian VIII's rejser. For det første havde især hertugdømmerne hans bevågenhed (Henningsen, 2000: 38). Dette kommende smertensbarn havde allerede givet de første problemer, og disse skulle kun blive større i løbet af Christian VIII's regeringstid. Det var da også i Slesvig og Holsten, at Christian VIII fik de mest forskelligartede modtagelser, men i langt de fleste tilfælde var modtagelsen positiv. Mange af elementerne fra Frederik V's regeringstid eksisterede stadig. Således blev også Christian VIII modtaget af stiftamtmanden, lokale dignitarer, gejstligheden og officererne i langt de fleste byer. Den lokale garnison paraderede, og der blev opført fakkeltog med efterfølgende fællessang. Der var også ofte æresporte, om end beskrivelserne desværre ikke er fyldestgørende nok til, at de kan fungere som analyseobjekt.

Leve Kongen!

Derimod er kilderne til illuminationerne bedre, og her fremgår det, at der var sket en markant udvikling i forhold til Frederik V. Der var ikke længere billeder af kongens trone med Guds engle svævende omkring.

⁸ Som Bregnsbo (1997: 204) gør opmærksom på, bliver *teokratisk* her brugt i en bredere betydning, idet der ikke er tale om præstestyre, men derimod regenten der udleder sin myndighed fra Gud.

Tværtimod omtalte inskriptionerne ofte konkrete reskripter og forordninger, som kongen havde udstedt. Med andre ord kan disse illuminationer ses som kommunikation mellem befolkning og majestæten om den førte politik. Dette gjaldt f.eks. fanereskriptet fra 1845, der forbød den slesvig-holstenske fane. Som respons på dette reskript havde en borger i Ribe opsat følgende indskrift over sin dør i 1845:

Leve Kongen!

For Land og for Sprog staaer danske Mænd, Vagt!

Forræderne döe ved List eller Magt. (*Ribe Stifts-Avis og Avertissementstidende*, 6/8 1845: 1,2).

Denne form kommunikation fremstillede dog udelukkende kongemagten i et positivt lys. Kritik af monarkiet ville ikke blive tolereret af byens styre – dertil havde kongen endnu for meget magt. En stor del af inskriptionerne lagde også vægten på samspillet mellem konge og befolkning:

Her pleies daglig i Dit Navn Retfærdighed til Stadens Gavn. Her holder Borgerskabet Raad: O Christian! det er din Daad, At, fri for Tvang og Ledebaand, Det nu kan skee med Kraft og Aand. (*Ringkjøbing Amts-Tidende*, 26/7 1842: 3,2).

Det er interessant at iagttage, at kongen i disse inskriptioner ikke længere er en implicit nødvendighed. Tværtimod forvaltes byens styrelse uden "tvang og ledebånd" fra kongemagten side, og kongen er kun til stede igennem "i dit navn". Det er selve friheden, der giver borgerskabet mulighed for at styre retfærdigt og "med kraft og ånd". Kongen indtager her snarere en symbolsk rolle end en egentlig funktion i landets styrelse. Med andre ord spiller borgerskabet og befolkningens nu en markant rolle i hyldesten til kongen, hvilket er et tydeligt brud i forhold til Frederik V. Befolkningens politiserede kommentarer kan ses som et udtryk for, at den kontraktretlige tænkning nu var slået igennem i den brede befolkning. Kongen fik sin legitimitet gennem den førte politik og ikke igennem Gud.

"vort ærværdige Dannebrog"

En nyskabelse i modtagelse af kongen i 1800-tallet var brugen af Dannebrog. Grønvalds stik viser, at kun skibe flagede ved Frederik V's modtagelser (Grønvald, 1949: 12, 14-16, 28, 34-35). Dette var på trods af, at Dannebrog før 1840'erne var nøje sammenknyttet med konge- og statsmagten (Adriansen, 2003, 1: 127). Forskellen bliver især tydelig, når der sammenlignes med malerier fra 1840-rejsen. Her var Dannebrog ofte en tydelig del af købstadens oppyntning. Fra ca. 1800 havde Dannebrog været brugt ved festlige lejligheder, men Frederik VI havde forbudt den almene befolkning at bruge fanen. Det forhindrede dog ikke indbyggerne i gennem 1840'erne i stigende grad at tage Dannebrog til sig (Adriansen, 2003, 1: 130ff.), og hvad kunne så være mere passende end at modtage majestæten med de rød-hvide farver.

[...] og ved Siden deraf vaiede vort ærværdige Dannebrog, som opflammede ethvert ærligt dansk Hjerte til Begeistring og

vakte inderlig Kjerlighedfølelse for vort ædle Kongepar. (*Ribe Stifts-Avis og Avertissements-Tidende*, 13/9 1847: 4,1).⁹

Velkomsten i Nyborg i 1840. Et nyt element i kongemodtagelserne var flagning med Dannebrog i Danmark. Bemærk Dannebrog's centrale placering på kajen og på maleriet.

Her ses det, hvordan Dannebrog knytttes sammen med danskhed og kongeparret. Dannebrog og de rød-hvide farver fik også en stigende betydning fra officiel side. Således skulle embedsmænd i hertugdømmerne bære den danske kokarde, mens de slesvig-holstenske blev forbudt. Ligeledes medførte hærreformen i 1842, at det danske flag blev brugt for hæren i Slesvig og Holsten, hvilket affødte megen vrede i Hertugdømmerne (Brandt, 1981: 247f.).

Idet Dannebrog i rigt mål blev brugt som symbol på den danske nation og det danske folk, bl.a. under festerne på Skamlingsbanken og Himmelbjerget, havde slesvig-holstenerne også brug for et lignende samlende symbol (Adriansen, 2003, 1: 132f.). Resultatet blev den slesvig-holstenske fane, som blev præsenteret under en folkefest ved Åbenrå i 1842. Selvom slesvig-holstenerne ikke ubetinget så deres fane som uforenelig med Dannebrog, var den for danskere og dansksindede en provokation, og optrapningen af konflikten mellem de dansk- og tysksindede tog for alvor fart (Adriansen, 2003, 1: 310-14). Dette sås bl.a. i Haderslev i 1844, hvor dansk- og tysksindede begge søgte kongens opmærksomhed. Kongebesøg blev en politisk kamplads. Den dansksindede avis *Dannevirke* skrev efterfølgende om slesvig-holstenernes arrangementer:

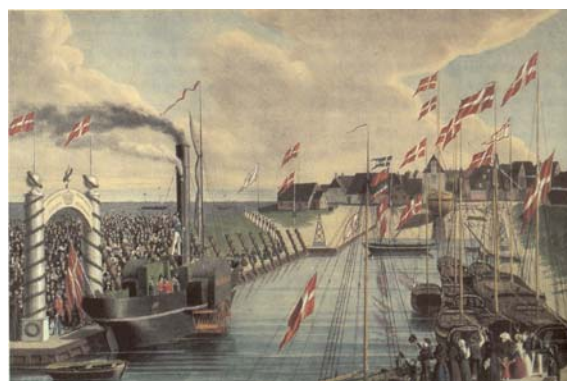
Strax fra Begyndelsen af søgte de herværende faa, saakaldte "Slesvigholstenerne" med den største Iver at tilvende sig det hele Arrangement [ved kongehyldesten] [...], i den Hensigt at give Byen en saa Hertugelig-tydsk Mine som muligt. Hertil hører den tydske Liedertafels Optog Fredag Aften, hvilket den, paa Grund af Sangens middelmaadige Udførelse, vistnok selv føler, burde have været undladt. Et fuldkommet Raseri var herhos kommet over Slesvigholstenerne efter, overalt at udhænge fremmede Faner. (*Dannevirke*, 7/8 1844: 3,3).

⁹ Også i Flensborg i 1844 blev der flaget med Dannebrog, *Flensburger Zeitung* 8/8 1844. Også i Haderslev 1840 optrådte Dannebrog. *Dannevirke* 8/8 1840.

Denne hændelse fik dog mere vidtrækkende konsekvenser, som det kan ses ud af kongens dagbog samme aften. Tålmodigheden var opbrugt:

Om aftenen ved Borgervæbningens Fakkeltog vistest Sch.Holst. Faner, hvilket jeg ved Rescript vil frabede mig for Fremtiden. (Christian VIII, 1995: 501).

Dette viser, at kongen ikke forbandt den slesvig-holstenske fane med en banal regional tilknytning. Derimod blev den slesvig-holstenske fane opfattet som et symbol på de anti-danske følelser med et stærkt anstrøg af løsrivelsestræng.¹⁰ Kongens reskript vakte da også støtte i kongeriget, således i Ribe hvor både inskriptioner og "[...] jublende Hurra "for Kongen og Fane-Reskriptet"" udtrykte glæde over kongens beslutning (*Ribe Stifts-Avis og Avertissements-Tidende*, 6/8 1845: 2,1) Heraf ses, at både Dannebrog og den slesvig-holstenske fane var politiserede objekter, hvis symbolværdi rørte stærke følelser.

Modtagelsen på Føhr 1844. Selv i de internt splittede hertugdømmer kunne Dannebrog præge kongemodtagelserne.

Derimod var brugen af Dannebrog i kongeriget uden problemer. Dannebrog's symbolværdi havde fra gammel tid været nært forbundet med kongemagten, men nu ændredes symbolværdien langsomt til også at indbefatte det danske folk og nationen. Herigennem blev konge og folk knyttet sammen i de rød-hvide farver. Christian VIII var med sit helstatslige fokus ikke velegnet til at blive gjort til et nationalt symbol for den danske del af Helstatens befolkning, selvom der var en spænding i brugen af Dannebrog. Dette skete først for alvor med Frederik VII og krigsudbruddet i 1848. Denne nationalisering skete bl.a. gennem populære sange som *Den gang jeg drog af sted*, hvor Frederik VII blev beskrevet som "så dansk som han var ingen Konge her i mange år" (Bjørn, 2001: 113. Min kursivering). Dvs. at det var befolkningen, der fokuserede på kongens danskhed, frem for at kongemagten iscenesatte sig som det ægte danske. Dermed blev nationaliseringen af

¹⁰ Dette fremgår også af omtalte reskript, *Ribe Stifts-Avis og Avertissementstidende* 6/8 1845: 2,1 "... Idet saadanne Faner og Emblemer ere at ansee som Kjendetegn for et politisk Parti og kunne give Anledning til Uroligheder, forbyde Vi [kongen] Brugen af deslige Faner." (Adriansen, 2003 1: 312f.)

det danske kongehus og sammensmeltningen med det danske folk til et bottom-up fænomen. Dette går dermed imod nationalisme- og kulturforskerne Benedict Anderson, Orvar Löfgren og Inge Adriansen (Adriansen, 1990: 161; Anderson, 1996: 85f ; Löfgren, 1985: 82), der alle henlægger nationaliseringen af monarkiet til kongehusene. Der er dog ingen tvivl om, at kongehusene senere deltog aktivt i denne nationaliseringsprocess, som Adriansen også påviser med den "tyske" glücksborger Christian IX, men initieringen kom tilsyneladende fra befolkningen.

" de skiendigste Gade Uordener"

Christian VIII kæmpede hårdt for at holde sammen på riget trods de stigende spændinger mellem dansk- og tysksindede i Helstaten. Dog pustede han uforvarende til ilden, både gennem sin udnævnelse af den tysksindede augustenborger Friederich August (Prinsen af Nør) til statholder i hertugdømmerne, sprogreskriptet i 1840 om dansk administrations- og retssprog i dansktalende sogne og Det åbne Brev i 1846, der fastslog, at kongelovens arvefølge gjaldt i kongeriget, Slesvig og Lauenburg, men at der var tvivl om arvefølgen i Holsten. Efterhånden som fronterne blev trukket skarpere op mellem de dansk- og tysksindede, steg utilfredsheden med Christian VIII tilsvarende. Allerede i 1843 kom de første klare tegn på misfornøjelse blandt provinsens beboere (Christian VIII, 1995: 367), og endelig i sommeren 1846 gik det helt galt i Slesvig og Norddorf:

Faae Timer efter forefaldt de skiendigste Gade Uordener af den laveste Pøpel: Hurraraab for Adv. Beseler og for de afgaaende Regieringsraader, Piben uden for Amtm. Scheel og i Alleen ved Slottet. Politiet viste sig i sin hele Usselhed og den const. Politiemester Rist uduelig, de militaire Patrouiller brugtes ej heller med Kraft [...]. (Christian VIII, 1995: 691).

Protesten var til støtte for de afgående regeringsråder for Slesvig og Holsten, som enten blev afskediget eller gik i protest mod indholdet af Det åbne Brev, som endegyldigt bandt Slesvig sammen med Danmark og ikke Holsten (Brandt, 1981: 248f.). Da denne statsretlige undersøgelse var blevet beordret af Christian VIII, er det nærliggende at se protesterne som et bredere udtryk for generel misfornøjelse mod kongemagten. Det var ikke første gang, Christian VIII var udsat for folkets manglende begejstring. Allerede i 1840 under fejringen af sølvbrylluppet med Caroline Amalie havde festlighederne udmøntet sig i uroligheder. Utilfredsheden skyldtes den manglende forfatning, som "Eidsvollkongen" var forventet at give. Her var det dog udelukkende Københavns befolkning, og dermed ikke en utilfredshed som dækkede hele landet. Dette ændrede sig dog de følgende år, selvom der var stor forskel landsdelene og samfundslagene imellem.

Denne offentlige markering af utilfredsheden er et tydeligt eksempel på befolkningens mulighed for at vise modstand mod en given ritualisering med uorden, piben eller blot tavshed frem for jubel. De splittede 1840'ere kunne også ses i modtagelserne. En del af befolkningen afviste ritualiseringen af kongemagten,

mens den anden aktivt bidrog til kongemagtens legitimitet gennem opførelsen af æresporte, illuminationer og sange. De nævnte tilfælde af utilfredshed var dog enkeltstående, og blev oftest fulgt af "jublende modtagelse" i de efterfølgende byer. Men samtidig betød den åbenlyse utilfredshed, at enevælden var ved at komme til vejs ende. Spørgsmålet var, om dette mishag kun gjaldt styreformen *enevælde* eller kongemagten som sådan.

Grundlovens konge

I januar 1848 døde Christian VIII, og få måneder senere nåede enevælden til vejs ende, mens en sønderrivende borgerkrig mellem hertugdømmerne og kongeriget begyndte. Kongemagten bestod dog efter enevældens fald og fik en prominent plads i over 30 af 1849-grundlovens 100 paragraffer. Dette er paradoksalt. Kongemagten og det repræsentative demokrati er i princippet modsætninger: Kongens magt er bygget på fødselsbestemt forret, mens demokratiet hylder befolkningens frie valg. Ligeledes repræsenterer monarkiet i princippet et hierarkisk samfund, mens folkestyret i sin ideelle form giver hele befolkningen lige rettigheder og pligter. Med andre ord stillede indførelsen af Grundloven kongemagten i et spændingsfelt, hvor samfundet ikke længere passede til monarkiets oprindelige formål som statens leder. På den ene side bibeholdt kongehuset mange af deres privilegier i form af en luksuøs livsstil og en særlig stilling og status i det danske samfund. På den anden side havde kongehuset ikke længere eneret til magten og blev efter Påskekrisen i 1920 endegyldigt sat på sidelinien i dansk politik. Dette satte sig sine spor i befolkningens opfattelse af kongemagten, men åbnede samtidig for nye muligheder i kongemagtens samfundsmæssige rolle.

Christian X – folkets konge

Christian X's regeringstid kom til at dække nogle af de mest begivenhedsrige år i det 20. århundrede og var præget af store omvæltninger. Christian X var konge i det neutrale Danmark under første verdenskrig, ved Genforeningen med Sønderjylland og blev symbolet på Danmark under besættelsen. Tiden var præget af åbningen af Lillebæltsbroen, af bilen og radioen, af depressionen og Stauning.

Christian X rejste rundt i Danmark hvert år, undtagen under besættelsen, og hans mange rejser må tages som et udtryk for, at han følte sig som *hele* landets konge. Således kan hans boliger i Skagen, Århus og København samt næsten årlige besøg i Sønderjylland og Odense også ses som et udtryk for at nå hele befolkningen fra nord til syd. Disse kongebesøg blev ikke mødt med mindre festivitas end Frederik V og Christian VIII. Mange elementer fra de foregående århundreder gik igen, såsom velkomstkomiteerne bestående af borgmesteren, den lokale gejstlighed og officerer. Der var mange mennesker på gaden for at se kongen og hans familie og ofte musik i form af nationale sange, når kongen ankom. Byerne var naturligvis også festligt smykkede.

Æresporte dukkede stadig til tider op, mens illuminati-
onerne var forsvundet.

Dengang som nu tiltrak kongehuset sig megen kvindelig interesse. Christian X anes i baggrunden ved flaget længst til venstre under et besøg i Ikast 1913. Foto: Ikast Bibliotek og Arkiv

”By og Havn blussede af Flag”

Det mest fremtrædende og gennemgående element i modtagelserne af Christian X var uden tvivl Dannebrog. I dagene op til et besøg opfordrede aviserne private til at flage på dagen. Børnene havde ofte små papirflag i hænderne, og vinduesudstillingerne på kongens rute var også pyntet med flag, rød-hvide farver og kongeportrætter. Flagalléer var også meget udbredte, og kunne man ikke nå at sætte rigtige flagstænger op, så kunne ”smaa Dannebrogflag anbragt paa Telegrafmasterne [...]” bruges (*Modersmaalet* 2/6 1934: 7,1). I det hele taget dominerer de rød-hvide farver i beskrivelserne af kongemodtagelserne – lige fra pigernes sommerkjoler til røde og hvide silkebånd ved indvielserne.

Dannebrog gik i Christian X's regeringstid fra at være et nationalt symbol for en del af den danske befolkning til at dække *hele* den danske del af befolkningen. I starten af 1900-tallet blev Dannebrog symbolet på det folkelige fællesskab bl.a. i idrætsforeninger, det grundtvigianske miljø, husmandsforeninger, ungdomsforeninger og afholds- og sangforeninger (Adriansen, 2003, 1: 141). Derimod var social-demokraterne mere skeptiske overfor Dannebrog – selvom Dannebrog allerede fra de første år i 1900-tallet blev brugt hos socialdemokraternes friluftsmøder og i løbet af 1920'erne og 30'erne vandt bredere indpas (Adriansen, 2003, 1: 143f. og 149ff.).

Den udbredte flagning under Christian X's besøg skal altså til dels sammenholdes med tidspunktet. I starten af hans regeringsperiode var flagningen et udtryk for en hovedsagelig borgerlig hyldest, men ændredes i løbet af 1920'erne til langsomt at omfatte hele befolkningen.¹¹ Flagning var udbredt ved både private og

¹¹ Det tyske mindretal var naturligvis undtaget. Dannebrog vakte især i 1920 stærke negative følelser (*Hejmdal*, 15/7 1920: 1). F.eks. strejkede det tyske togpersonale for at undgå at køre igennem det Dannebrogssmykkede Sønderjylland (*Sonderburger Zeitung*, 12/7 1920: 2).

offentlige festlige lejligheder, og flagningen under Christian X's besøg skal også ses i denne kontekst. Dannebrog var ikke længere kun kongens flag og et symbol på statsmagten som under Frederik V og til dels Christian VIII. Dannebrog havde nu en dobbelt symbolsk betydning som symbol på både statsmagten og det folkelige nationale Danmark – en balancegang som Christian X personificerede.

Bøgens konge

Bøgen fik sin prominente plads som det typisk danske træ i romantikken med forfattere som Grundtvig og Oehlenschläger. Det var også i starten af 1800-tallet, at bøgegrene blev brugt i forbindelse med fest og glæde – f.eks. i hånden på Bissens Tapre Landsoldat fra 1858. I 1900-tallet fortsatte denne brug ved folkelige sammenkomster som f.eks. idrætsstævner og grundlovsfester i. Bøgen var altså et bredere folkeligt symbol (Adriansen, 2003, 2: 385-88). På trods af, at bøgen fandtes som glædestegn allerede under Christian VIII, har jeg ikke fundet indikationer på, at dette var en almindelig hyldestform til kongemagten på dette tidspunkt.¹² Dette viser netop, at kongemagten endnu ikke entydigt blev gjort til et med danskheden.

... og da han [kongen] nåede Borgerskolens glade Børneskarer [...] brød de ud i jublende Raab, der ingen Ende vilde tage. Imens viftede de Smaa med Bøgeløv og Dannebrog [...]. (*Jydske Tidende*, 1/6 1923: 1,3).

Brugen af bøgegrene under Christian X viser derimod, at forbindelsen mellem det folkelige danske og det danske, som kongehuset stod for, i stigende grad var ved at nærme sig hinanden. Brugen af Dannebrog sammen med bøgegrenene forstærkede yderligere dette indtryk.

Vor jævne konge...

I aviserne findes mange observerende artikler, der kommenterer og fremhæver visse sider ved kongen under købstadsbesøgene. Det fremgår, at forventningerne til monarkiet var ganske anderledes end under Frederik V og Christian VIII. Det første, der springer i øjnene, er brugen af ordet *jævn* om Christian X – både om hans taler og hans personlighed. Modsat moderne sprogbrug bruges ordet positivt om Christian X.

En Konge, der færdes saa jævnt og muntert blandt og i sit Folk, maa nødvendigvis vinde dets Hengivenhed. [...]. Hans charmerende og venlige Optræden knytter for hver Gang, [...] Baandet fastere mellem Folk og Kongehus. (*Modersmaalet*, 12/7 1926: 4,4).

Men slår man ordet op i en samtidig ordbog, fremgår det, at synonymerne for *jævn* er ord såsom *enkel*, *almindelig* og *ligetil*. (*Ordbog over det Danske Sprog*, 1927, 9: 987f.). Umiddelbart synes disse ord at være i kontrast til

¹² Bøgen omtales hverken i sange eller i beskrivelserne af udsmykningen under Christian VIII. Bøgegrene kan stadig have været brugt, men kildernes tavshed tyder på, at samtiden ikke tillagde bøgen nogen symbolsk betydning.

monarkiets ide, hvor kongen netop har en højere status og en mere luksuøs livsførelse end flertallet af indbyggerne. Selvom dette også gjaldt for Christian X, så lå fokus altså på formindskelsen af afstanden mellem den brede befolkning og kongehuset. Dette må betegnes som et paradoks, idet Christian X stadig var noget særligt – bl.a. i kraft af traditionen og hans livsførelse – men vægten blev lagt på, at han *samtidig* formåede at være som "alle andre". Det kan udtrykkes sådan, at kongehuset blev menneskeliggjort – man ville ikke blot se kongen, men mennesket bag kongen. Kongehuset skulle dermed ikke længere være i behørig afstand af undersåtterne, men skulle netop kende befolkningens livsvilkår. Christian X skulle med andre ord gå den svære balancegang mellem at skille sig ud og samtidig repræsentere hele befolkningen.

Et andet centralt element i beskrivelserne af kongebesøgene var adgangen til kongen under besøgene. F.eks. blev det trukket frem, at kongen ønskede at glæde så mange som muligt og derfor ikke var nærig med sine håndtryk:

Der var i det hele taget *ingen Knaphed på Haandtryk og Venlighed*. Af og til stak Kongen en lang Arm ind imellem de gamle Soldater for at hilse paa et af de mange Børn [...]. (*Morsø Folkeblad*, 25/5 1928:1,5. Min kursivering).

Nu og da forlod Kongen den afspærrede Plads for at hilse paa dem, der var længere borte, han stod *hele* sit Folk nær. (*Kolding Avis*, 25/5 1925: 2,5. Min kursivering).

Kort sagt blev Christian X's tilgængelighed og forbindelsen til hele befolkningen fremhævet, og dermed gav regentens direkte møde med folket monarkiet sin legitimitet. På sin vis kan folkestyrets idealer siges at være overført på kongemagten. Lige adgang for alle (til kongens håndtryk) uanset klasse, indkomst og uddannelse. Dette kunne også ses i beskrivelserne af arrangementer, der var mindre bundet af ceremoniel:

Det kongelige Selskab blandedes straks med alt Folket i Parken på *yderst demokratisk* Vis [...]. (*Sønderjysk Dagblad*, 23/5 1930: 2,5. Min kursivering).

Påskekrisen havde givet ridser i Christian X's lak for de involverede og fortalene for parlamentarismen. Alligevel optræder folkestyrets værdier i beskrivelserne af kongebesøgene bl.a. gennem vægten på adgang for alle og brugen af ordet "demokratisk" i omtalen af kongehuset. Dette gjaldt dog kun i nogen grad de Social-demokratiske aviser og kom først relativt sent i Christian X's regeringstid. Som tidligere nævnt nærrede Socialdemokratiet en udbredt skepsis over for kongehuset og de nationale symboler såsom Dannebrog frem til 1933/34. (Christiansen, 1992: 578f.). Alligevel er det interessant at bemærke de social-demokratiske avisers dækning af kongebesøg før holdningsændringen. Aviserne gjorde ofte nar af opstandelsen og festiviteten omkring kongebesøgene, men selv før holdningsændringen 1933/34 berørte disse latterliggørelser ikke kongen selv. Tværtimod blev han omtalt i et neutralt

sprog, eller det blev fremhævet, at majestæten var fornuftig (*Thisted Social-Demokrat* 17/6 1922: 3)¹³, elskværdig og behagelig (*Tønder Amts Social-Demokrat* 25/5 1922: 3). Det var opstandelsen og snobberiet, som blev afvist (*Viborg Amts Social-Demokrat* 13/8 1915: 3). Med andre ord brændte de social-demokratiske aviser ikke alle broer bag sig i deres dækning af kongebesøgene, selvom partiet frem til 1930'erne officielt tog afstand fra monarkiet som institution. En af årsagerne var måske, at partiets typiske vælgere ikke nødvendigvis var så afvisende over for Christian X, som Socialdemokratiet lagde op til. Dette ses f.eks. i et avisreferat fra Kolding i 1921:

Interessant var det at se, da han [Christian X] ved Indsejlingen opdagede de mange Tilskuere oppe paa Tagene, *mange af dem arbejdsklædte*. Med et stort aabent Smil paa Ansigtet hilste Kongen op til dem, mens et *tordnende Hurra-raab deroppe fra tilkendegav, at de med samme Hjertelag som de nede paa Pladsen, vilde hilse deres Konge*. Det tjente Kolding Arbejdere og de unge Gutter der staaer i Lære paa Byens Værksteder, til Ære, *selv om maaske "Social Demokraten" vil brumme lidt derover!* (*Kolding Avis*, 25/5 1921: 2,4. Min kursivering).¹⁴

Kongebesøg tiltrak også i 1900-tallet store menneskemængder, og byerne blev ofte festligt pyntet. Dannebrog spillede en prominent rolle i festliggørelsen af kongebesøg, og herigennem blev monarkiet forbundet med både det officielle og folkelige Danmark. Foto: Lokalhistorisk Arkiv, Silkeborg 1946

De typiske social-demokratiske vælgere delte altså ikke nødvendigvis partiets skepsis, og kongemagten havde dermed en bredere folkelig opbakning, end hvad partipolitikken lod antyde. Den brede opbakning til kongemagten blev understøttet af Christian X's store interesse for alle dele af befolkningens liv, når han dukkede op til forskellige arrangementer rundt i landet. Han besøgte alt lige fra lokale sportsbegivenheder til plejehjem, skoler, kirker og den lokale virksomhed, hvor han fik

¹³ Henvisninger til samtlige eksempler kan findes i Seirup, 2006: 73.

¹⁴ Dette modsiger Adriansen, 2003 1: 96.

sig en sludder med de ansatte. Noget kunne tyde på, at han præcis i mødet med den almindelige befolkning opfyldte deres forventninger til kongemagten:

Kongen [...] trykkede en gammel Morlil bagved i Haanden, medens hun i Tilgift fik et af de allervarmeste kongelige Smil, [...] jo, det var en rigtig Kongemodtagelse, et Møde mellem Landets Drot og Befolkningen, en Oplevelse af den Slags, der ved Hundreder af Lejligheder Aarene igennem har knyttet Hjertebaand fra den jævne Befolkning til Kongehuset og skabt Kong Christians næsten legendariske Popularitet. (*Thisted Amtsavis*, 17/7 1939: 1,5).

Det er bemærkelsesværdigt, at forventningerne til kongemagten var i diametral modsætning til monarkiets oprindelige væsen, nemlig at have en højere status og være den øverste ledelse. Tværtimod lå fokus på Christian X's menneskelige egenskaber og folkestyrets idealer om lighed og adgang for alle. Monarkiet kommer i denne sammenhæng til at gå en balancegang mellem at beholde sin særlige status, som netop retfærdiggør kongefamiliens privilegier i form af beboelse på slotte, apanage osv., og at sikre sig en bred appel i befolkningen, som kunne relatere sig til kongemagten. Dette er monarkiets udfordring: På samme tid at repræsentere hele befolkningen og have essentielt anderledes livsvilkår end resten af befolkningen. For Christian X lykkedes denne balancegang, godt hjulpet på vej af Genforeningen og besættelsen, hvor befolkningen ukritisk samlede om monarkiet. Men også de mange rejser og den brede interesse for stort set alle aspekter af befolkningens hverdag hjalp til at opretholde denne balance. For Christian X må udtrykket *primus inter pares* siges at være idealet – Danmarks førstemand blandt ligemænd i et demokratisk kongedømme.

Det lyder som et eventyr ...

Et andet element, der kan læses ud af avisernes dækning af kongebesøgene, kan betegnes som en eventyrliggørelse af det danske kongehus. Eventyrmetaforen dukker op i avisernes omtale af kongehusets besøg. Denne analogi er indlysende, da eventyr ofte omhandler konger, dronninger og slotte – og muligvis gjorde H.C. Andersens kanonisering som nationalpoet metaforen mere fremtrædende i den danske selvforståelse (Tolderlund-Hansen, 1946: 17). Det er nærliggende at henlægge begyndelsen af denne metafor til Pontoppidans berømte digt *Det lyder som et eventyr* om tilbagegivelsen af Sønderjylland. Dette digt blev umådelig populært, og sammenknytningen af digtets kongedatter og Christian X med barnet på hesten ligger da også lige for. Dog er eventyrmetaforen ældre, idet den allerede blev anvendt i 1912 (*Kolding Social-Demokrat*, 21/8 1912: 3).

Efter 1920 dukker eventyrmetaforen op overalt, lige fra beskrivelser af Genforeningen til mødet med Danmarks nye kronprinsesse Ingrid, og under helt almindelige købstadsbesøg. Det er værd at bemærke, at eventyrmetaforen ikke henviser til hele eventyret, hvor helten gennemgår prøvelser. Fokus omfatter derimod kun den allersidste linie: "Og de levede lykkeligt til deres dages

ende." Hermed bliver eventyrmetaforen ikke et sindbillede på problemer, men derimod en utopisk drømmeverden, som kongefamilien skulle personificere i den virkelige verden.

Højt over Vimplen oppe paa Mastetoppen lyste Sommernattens blege Stjerner paa den lyse Nattehimmel. Deroppe paa det hvide Dæk stod Danmarks Konge og Dronning i Skæret fra de brændende Fakler. Et Eventyrsyn for Børnene og for os andre, som blev som Børn igen ved denne Hyldest [...]. (*Hejmdal*, 24/5 1930: 1,6).

Eventyrene er udtryk for folkets drømme, og kongehuset skal dermed opfylde denne funktion i samfundet – de skal stå uden for hverdagen og give indtryk af et forbilledligt liv. Eventyrmetaforen har også nogle konsekvenser for opfattelsen af kongehuset. For det første er der i eventyr en utidslighed, idet "Der var engang..." ikke angiver historisk tid. Dette fører til arkaismen, hvor prinsen er på en hvid hest og ikke i en bil, og hvor den fattige søn bor i stråtækt idyl frem for socialt byggeri. Denne arkaisering af kongehuset ses i flere tilfælde. Således blev der i Thisted 1938 stillet forslag om, at kongen skulle køre i landauer frem for bil, og det samme gjaldt ved regeringsjubilæet i Århus.¹⁵ Hermed bliver kongemagten et symbol på de gode gamle dage, og et nulevende link tilbage til en idylliseret fortid.¹⁶ Også det nationale fællesskab bliver herigennem tilbageprojekteret igennem kongehusets kontinuerede plads i den danske historie.

Når kongen hylde – fra 1746 og til i dag

Udviklingen i hyldesten til kongemagten er bemærkelsesværdig – ikke blot på det manifesterede plan men også i udviklingen i befolkningens forventninger til kongen. Kongehyldesten var i midten af 1700-tallet stærkt centreret omkring dynastiet og provinserne, samtidig med at kongemagten var guddommeligt legitimeret. Her spillede antikke elementer en prominent rolle – som tidens smag dikterede – men dette bar også en dybere symbolsk betydning, idet de antikke udødelighedsymboler var et naturligt ønske, når kongeslægten og territoriet blev knyttet sammen. Det må afvises, at idealet om den opinionsstyrede enevælde var slået igennem i den almindelige brede befolkning i provinsen, idet befolkningen ikke optrådte som legitimerende element i udsmykningen.

Et helt andet billede ses under Christian VIII's regeringstid. Ikke alene var der krav fra liberale kredse om en fri forfatning, men også i kongemodtagelserne i provinsen havde borgerskabet en politiseret kommunikation med kongen igennem illuminationerne, og borgerskabet gjorde det også her klart, at det gode styre

¹⁵ Viborg Landsarkiv, Købstadskommune Thisted KK 30 607/1, 26/3 1938. Christian X havde selv godkendt denne transportform og var dermed medvirkende til at arkaisere kongemagten som institution, især da resten af følget skulle køre i bil. *Ibid.* 30/4/38 og *Demokraten* (Århus) 16/6 1937: 8.

¹⁶ Dronning Margrethes øgede iscenesættelse (Olden-Jørgensen, 2003: 192; Bjørn, 2001: 264f.) kan måske også tolkes ind i denne eventyrliggørelse af kongehuset.

”med kraft og ånd” skulle opnås gennem frihed og uden indblanding fra den enevældige konge – enevælden syntes pludselig ikke længere så magtfuld og gennemslagskraftig. Dette kunne også spores i kongemodtagelserne, der ikke længere nødvendigvis var indbegrebet af fest og glade mennesker. Der kunne stilles spørgsmålstejn ved kongemagtens politik, og i yderste konsekvens kunne utilfredsheden udvikle sig til uroligheder, som det sås i Hertugdømmerne i 1846. Kort sagt var kongehusets legitimering i stigende grad henlagt til befolkningen – ikke til Gud.

Legitimeringen af kongemagten igennem befolkningen fortsatte i høj grad under Christian X's regeringstid, men alligevel var vægtningen af monarkiet radikalt anderledes i forhold til Christian VIII. En del af årsagen skal findes i afskaffelsen af enevælden. Selvom kongemagten i enevældens sidste år ikke havde fuldt overblik over og indflydelse på alle dele af statens foretagender, så havde kongen stadig i princippet den øverste magt. Dette forsvandt med Grundloven, og skønt monarkiet bevarede en del privilegier, havde regenten ingen enevældig magt. Folkestyret erstattede kongemagtens historiske lederstilling, og dermed blev legitimeringen og forståelsen af monarkiets rolle i samfundet grundlæggende forandret. Dette sås tydeligt i befolkningens hyldest til Christian X. For det første var der en udpræget folkeliggørelse – monarkiet blev knyttet sammen med både staten og det folkelige Danmark igennem brugen af Dannebrog og bøgegrene. Samtidig blev folkestyrets idealer lagt ned over kongehuset med vægten på lige adgang for alle og kongen, der var primus inter pares. Der kan dog også anes en modsatrettet tendens, der holder fast i kongemagtens specielle status igennem en eventyrliggørelse. Kongehuset bliver her igennem knyttet an til en utidslighed – man kan overveje, om det er den samme form for utidslighed, der også optræder i nationalismen? Sikkert er det i hvert fald, at den danske kongemagt i løbet af Christian X's regeringstid opnåede en bred folkelig popularitet og blev til et nationalt symbol – understøttet af begivenhedsrige år som Genforeningen og besættelsen. Dermed blev kongehuset også symbolsk uundværligt for nationen, idet kongehusets repræsentanter netop blev gjort til de ypperste repræsentanter for samme.

Det moderne monarki baserer sig på mange af de elementer, som sås under Christian X's rejser rundt i landet. Dronning Margrethe rejser ofte rundt i landet og bliver ligesom sin farfar modtaget af de lokale dignitarer til tonerne af kongesangen eller *Der er et yndigt land*. Byen er ligesom ved Christian X's ankomster pyntet med Dannebrog, og der lyder talrige hurraråb fra menneskemængden. Igennem besøgene rundt omkring i landet og med den stærke symbolværdi, som Dannebrog besidder, fortsættes sammenknytningen af monarkiet og det danske folk. Men det danske folk er ikke længere en entydig, homogen størrelse, og her ligger en af monarkiets kommende udfordringer pga. dets stærke symbolske sammenknytning med Danmark og det danske folk. Kongehuset er da også opmærksom på

den nye etniske mangfoldighed, som nu udgør Danmarks befolkning. Selvom der endnu ikke er mange nydanskere i mængden, der spejder efter kongeskibet om sommeren, så knyttes også denne befolkningsgruppe til monarkiet igennem f.eks. kronprinsesse Marys besøg i Gjellerup-parken i Århus i marts 2007 og i Vollsmose i Odense i august 2006. Derimod vægtes folkestyrets idealer ikke længere i referaterne af besøgene. Det er ikke længere nødvendigt – monarkiets plads i folkestyret er cementeret, om end ikke verbaliseret. Nu er det derimod eventyret, der ofte vægtes i mødet med majestæten – især for de mange små piger, der med krone, tylskørt og Dannebrog flag tager imod kongehusets repræsentanter. Denne fokus på monarkiets mere abstrakte, tidløse symbolske rolle kan også genfindes i Dronningens forståelse af kongemagten. Ikke alene er kongehusets ceremonielle tyngde blevet opprioriteret, men Dronningen er også bevidst om, at det er kongehusets rolle i dagens Danmark at spille en symbolsk rolle som nationens ansigt både indad og udadtil (Bistrup, 2005: 258). Dermed fortsætter monarkiet med at fungere som samlingspunkt for Danmarks befolkning – en rolle der stadig er nødvendig, men også vanskelig, i en differentieret og kaotisk verden og selvforståelse.

Nina Seirup er cand. mag. i Historie og Engelsk og informationsassistent i Den Gamle By, Århus.

Kilder og billeder

Bistrup, A. (2005): *Margrethe*. København: Politikens Forlag.

Christian VIII (1995): *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser*. Bd. IV, 1. del (1839-1843) og 2. del (1844-1848) København: Ved Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie. Red. Anders Monrad Møller.

Dannevirke 8/8 1840.

Dannevirke 7/8 1844.

Demokraten, Århus 16/6 1937:1.

Flensburger Zeitung 8/8 1844.

Grønvold, P.I. (1949): *Frederik den Femtes rejse gennem Danmark til Norge 1749* Trykt og udsendt i Aaret 1949 af H.P. Hansens Bogtrykkeri i København.

Hejmdal 15/7 1920: 1.

Hejmdal 24/5 1930: 1.

Ikast bibliotek og lokalhistorisk arkiv. Foto fra Christian X's besøg i Ikast, 1913. Negativ/dias nummer: CD_013_IKA_227.

Jydske Tidende 1/6 1923: 1.

Jyske Vestkysten 21/7 2006 netavis ”Varm velkomst til dronningen” kl. 14.32.

Kallske Samling (1749): *Materialer til en Beskrivelse over Frederik V's Reise til Norge 1749*. Det kongelige Bibliotek, Håndskriftsafdelingen No 226 (Fol).

Kjøbenhavnske Danske Posttidender 14/6 1762.

Kolding Avis 25/5 1921: 2.

Kolding Avis 25/5 1925: 2.

Kolding Social-Demokrat 21/8 1912: 3.

Modersmaalet 12/7 1926: 4.

Modersmaalet 2/6 1934: 7.

Morsø Folkeblad 25/5 1928.

Ribe Stifts-Avis og Avertissements-Tidende 6/8 1845.

Ribe Stifts-Avis og Avertissements-Tidende 13/9 1847.

Ringkjøbing Amts-Tidende 26/7 1842.

Silkeborg Lokalhitoriske Arkiv. Foto fra Christian X's besøg ved byens 100års jubilæum, 1946. Særnummer: lok 18901: cd 71.

Sonderburger Zeitung 12/7 1920: 2.

Sønderjysk Dagblad 23/5 1930: 2.

Thisted Amts Avis 17/7 1939: 1.

Thisted Social-Demokrat 17/6 1922: 3.

Tønder Amts Social-Demokrat 25/5 1922: 3.

Viborg Amts Social-Demokrat 13/8 1915: 3.

Viborg Landsarkiv: Rådstuearkiver fra Hobro D.11 nr. 69 (Rådstueprotokollen 1746-1814), 9. april 1749.

Viborg Landsarkiv, Købstadskommune Thisted KK 30 607/1 Forhandlingsprotokol for diverse festudvalg 1929 – 1955: 26/3 1938.

Litteratur

Adriansen, I. (1990): *Fædrelandet, Folkeminderne og Modersmålet - brug af folkeminder og folkesprog i nationale identitetsprocesser – især belyst ud fra striden mellem dansk og tysk i Sønderjylland*. Skrifter fra Museumsrådet for Sønderjyllands Amt .

Adriansen, I. (2003): *Nationale Symboler i Det Danske Rige 1830-2000*. København: Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet bd. 1 og 2.

Anderson, B. (1983/1996): *Imagined Communities* New York & London: Verso 2. udg.

Bjørn, C. (2001): *Blot til pynt? Monarkiet i Danmark – i går, i dag og i morgen*. København: Fremad.

Brandt, O. (1925/1981): *Geschichte Schleswig-Holsteins – ein Grundriss*. Kiel: Walter G. Mühlau Verlag, 8. udg.

Bregnsbo, M. (1997): *Samfundsordenen og statsmagten set fra prædikestolen – udviklingen i præsternes syn på samfundsorden og statsmagt i Danmark 1750-1848, belyst ved trykte prædikener* Danish Humanist Texts and Studies Vol. 15 København: Det Kongelige Bibliotek og Museum Tusulanums Forlag.

Burke, P. (1992): *The Fabrication of Louis the XIV*. New Haven & London: Yale University Press.

Christiansen, N. F. (1992): "Socialismen og fædrelandet – Arbejderbevægelsen mellem internationalisme og national stolthed 1871-1940". In: Feldbæk, O. (red.) *Dansk identitetshistorie – Folkets Danmark* bd. 3. København: C.A. Reitzels Forlag.

Feldbæk, O. (2000): "Vækst og reformer – dansk forvaltning 1720-1814". In: Jespersen, L. & Ladewig Petersen, E. (red.) *Dansk Forvaltningshistorie – stat, forvaltning og samfund fra middelalderen til 1901*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag .

Henningsen, L. (2000): "Kongen kommer! Kongebesøg og kongeloyalitet i Sydslesvig" In: *Grænseforeningens årbog*. København: 7-87.

Kryger, K. (1985): *Allegori og Borgerdyd – Studier i det nyklassistiske gravmæle i Danmark 1760-1820*. København: Christian Ejlers' Forlag.

Langkilde, H.E. (1988): "Portaler – En københavnsk kavalkade om et monumentalt motiv." *Architectura* 10: 56-83.

Löfgren, O. (1985): "Kring nationalkänslans kulturella organisation". *Nord Nytt* 25.: 73-85.

Olden-Jørgensen, S. (2003): *Prinsessen og det hele kongerige – Christian IX og det glückborgske kongehus*. København: G.E.C. Gads Forlag.

Ordbog over Det Danske Sprog (1927) grundlagt af Verner Dahlerup bd. 9. København: Gyldendals Boghandel, Nordisk Forlag.

Schmidt, H. (1928): *Af Hobro Bys Historie til 1860-70*. Hobro: A. Kibsgaard Mikkelsens Forlag.

Seip, J.A. (1958): "Teorien om det opinionsstyrte enevælde". *Historisk Tidsskrift* (Norge): 397-463.

Seirup, N. (2006): *Kongernes købstadsbesøg – Komparativ analyse af Frederik V, Christian VIII og Christian X's besøg i jyske og slesvigholstenske købstæder 1746-*

1947. Upubliceret speciale. Indleveret ved Historisk Afdeling, IHO, Aarhus Universitet, september 2006.

Tolderlund-Hansen, P. (1946): *Kongens Sønderjyllandsbesøg sommeren 1946*. Winds Bogtrykkeri, Haderslev.

Tak til Dronningens Håndbibliotek, Det kongelige Bibliotek, Ikast Bibliotek og Arkiv, Lokallhistorisk Arkiv, Silkeborg og Søren Bitsch Christensen fra Dansk Center for Byhistorie for publiceringstilladelse og hjælp med billedmaterialet.